

В І Д Г У К

офіційного опонента – д-ра філол. н., проф. І.А. Бехти – на дисертацію Зінченко А. В. “Вторинні номінації невизначеної кількості в англомовному публіцистичному дискурсі: лінгвокогнітивний та прагмастилістичний аспекти” [Сумський державний університет; ДВНЗ «Запорізький національний університет», Суми – Запоріжжя, 2021. – 214с.], подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Запропоноване дисертаційне дослідження А.В. Зінченко вдало вписується в контекст наукових студій з проблеми і водночас займає окрему наукову нішу, бо містить власну авторську концепцію. Відтак на засадах задекларованої теоретико-методологічної бази, яку становлять основні вихідні положення когнітивної й прагмастилістичної парадигм (с.14), авторкою фахово проведені комплексні студії феномена вторинної номінації¹ невизначеної кількості (далі наше І.Б. – ВННК), утвореної метафоричним, метонімічним і синекдохічним типами трансформації (за Ш. Баллі) в англомовному публіцистичному дискурсі.

Актуальність праці, яка перегукується з метою лежить в площині розкриття особливостей функціонування вторинних номінацій невизначеної кількості в англомовному публіцистичному дискурсі шляхом обґрунтування їхніх концептуальних моделей, лінгвокогнітивних, структурно-семантичних і прагмастилістичних характеристик (с. 13). А студії лінгвальних ознак і функційного потенціалу невизначено-кількісної метафори, метонімії й синекдохи, як репрезентантів образного (figurative) перенесення лексичного й синтаксичного значення в комунікативній ситуації англомовних газетних статей є суголосним із напрямком комунікативної лінгвістики (с.13).

Дисертаційна праця А.В. Зінченко запроектована відповідно до дорожньої карти наукового жанру і відбиває хід витлумачення й інтерпретації об’єкта аналізу через виконання логічно вибудованих завдань: від обґрунтування теоретико-методологічних засад визначення поняття ВННК та категорійно-поняттєвого апарату через лабіринт додаткових супровідних завдань, до аналізу стилістичних й прагматичних функцій ВННК в системі мовних засобів стилізації в текстах англомовного публіцистичного дискурсу.

Об’єктом дослідження є ВННК метафоричної та метонімічної природи. В об’єкті наукової праці сповна коректно формулюється предмет наукового опису – структурно-семантичні, лінгвокогнітивні й прагмастилістичні особливості функціонування ВННК в англомовному публіцистичному дискурсі (с.14).

¹ J. Kurylowicz Derivation lexicale et derivation syntaxique (Contribution a la theorie des parties du discours), BSL, 37, 1936, с. 79-92. Курилович Е. Деривация лексическая и синтаксическая: К теории частей речи // Очерки по лингвистике: Сборник статей. М., 1962.; Stachowiak, Franz J. (1978): Some universal aspects of naming as a language activity. in: Seiler, Hansjakob (ed.): Language Universals. Tübingen, S. 207-228.

Матеріалом дослідження стали 578 одиниць ВННК метафоричного, метонімічного й синекдохічного походження, дібраних шляхом суцільного виписування, з текстів 1000 статей англомовної газетної періодики (с.15).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що А.В. Зінченко з'ясувала ознаки ВННК в англомовному публіцистичному дискурсі шляхом аналізу когнітивних моделей їхнього творення, виявила їхні структурно-семантичні та структурно-граматичні параметри й моделі в рамках конкретного типу, схарактеризувавши їхні першорядні та другорядні прагматичні функції в текстах англомовної публіцистики (с.16). Справедливим є обґрунтування, що метафоричні, метонімічні й синекдохічні трансформації є основними способами творення вторинних номінацій, інгерентними людській когніції.

Перейдемо до структури і змісту дисертації, де головню зупинимось на лінгвокогнітивних і прагматистичних складниках праці А.В. Зінченко, які науково віддзеркалюють процеси творення вторинних (figurative²) номінацій пов'язаних з переосмисленням існуючих назв і появою в них нових значень і безугавно перебувають у полі зору гуманітарної сфери знань сьогодення.

Отож, дисертація А.В. Зінченко якісно структурована. Зміст праці сповна відповідає темі і вписаним розділам. Її структуру складають вступ, три розділи з висновками до них, загальні висновки, бібліографія (316 наукових, 27 лексикографічних джерела), список джерел ілюстративного матеріалу (20 позицій). Загальний обсяг роботи становить 214 сторінок, основний текст – 176 сторінок. Відзначмо добротний вступ (с. 11 – 19), котрий (окрім потвердженого вибору та актуальності теми дисертаційної праці, сформульованої мети й завдань, визначення об'єкта й предмета студій, окресу матеріалу та методів його аналізу, висвітлення наукової новизни, теоретичного й практичного значень здобутих результатів, подання відомостей про апробацію, публікації та саму структуру дисертації) містить змотивовану теорію питання. Тут авторці вдалося, через фіксацію набутих наукових попередників, окреслити непохитно важливі положення для власного дослідження. Зокрема, звертаємо увагу на теоретичний мотив основного поняття праці – вторинна номінація невизначеної кількості. Авторка розуміє вторинну номінацію³ невизначеної кількості як вторинне найменування невизначено великої/малої кількості, утворене внаслідок метафоричного чи метонімічного (куди частково запакована синекдоха – І.Б.) перенесення (с.16). Їхня семантика зводиться до передачі такої великої/малої кількості чи множини, яка не може бути експлікована жодним іншим мовним засобом і відповідно комплексна природа ВННК зумовлює реалізацію базових функцій англомовного публіцистичного дискурсу.

²Raymond W. Gibbs, Jr., Herbert L. Colston. Interpreting Figurative Meaning. Cambridge: CUP, 2012, 392 p.

³ Телия, В. Н. Вторичная номинация и ее виды [Текст] / В. Н. Телия // Языковая номинация (Виды наименований). - М. : Наука, 1977. - С. 129-221.; Гак, В. Г. Повторная номинация и ее стилистическое использование [Текст] / В. Г. Гак // Вопросы французской филологии. - М. : Изд-во Московского ун-та, 1972. - С. 123-136.

Теоретико-методологічна частина першого розділу праці «Теоретико-методологічні аспекти дослідження вторинних номінацій невизначеної кількості в сучасному мовознавстві» (с. 20 – 69) розкриває коріння і сучасні підходи до розпрацювання теоретичного підґрунтя наукового пізнання об'єкта дослідження. Авторка у різний спосіб розтлумачує категорійний статус невизначеної кількості: з одного боку, це мовна категорія неозначеності (с.26), мисленнєва категорія (с.30), з іншого – лінгвальна субкатегорія невизначеної кількості і рівночасно функційно-семантичне поле (с. 30) і навіть концепт (вищої міри абстракції й категоризації) НЕВИЗАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ (с. 68), а зрештою – світоглядна універсалія (87). Завдяки ретельному огляду критичної літератури в історичній та логіко-філософській перспективі А.В. Зінченко розкрила лінгвальний статус вторинної номінації⁴ у системі мови. У теоретичній площині розділу висвітлено метафору, метонімію, синекдоху в термінологічному каркасі інструментарію вторинної номінації і визначено їх як її різновиди (с.34, 39). Згадані екскурси здійснено на тлі розгляду категорії дискурсу в новітній лінгвістичній науці з фіксацією уваги на специфіку англomовного публіцистичного дискурсу. Прикінцево довершує перший розділ методологічна основа і покрокові (утім не підперті прикладово) методи дослідження у межах базових мисленнєвих операцій метафоричних, метонімічних, синекдохічних трансформацій (с.68). Завдяки поетапності дослідження фактичного матеріалу та залученню комплексу наукових методів загального й спеціального характеру авторка сформулировала методологічне підґрунтя для визначення термінів та понять метамови дослідження, виконання лексико-семантичного та структурно-граматичного аналізу ВННК в дискурсі англomовної публіцистики. Весь опис у цьому розділі філологічно грамотний і приводить до логічного висновку про те, що запрограмовані лінгвокогнітивний і прагматистичний підходи до наукового опису ВННК є валідно адекватними. Словом, теоретико-методологічний блок праці розв'язує своє завдання через розкриття коренів і сучасних підходів до напрацювання методології аналізу об'єкта наукових студій в різноматичних, різножанрових текстах в конкретному типі дискурсу.

У другому розділі «Лінгвокогнітивний аспект функціонування вторинних номінацій невизначеної кількості в англomовному публіцистичному дискурсі» (с. 70 – 137) А.В. Зінченко урізноманітнила дослідження ВННК через структурно-семантичний, концептуальний, лексико-семантичний, структурно-граматичний аналіз ВННК скерувавши увагу, головним чином показно, на лінгвокогнітивному аспекті їхньої дієвості. Практичними здобутками у цьому розділі є віддзеркалення назбраних теоретико-методологічних навиків у

⁴ Clemens Knobloch· Burkhard Schaefer (Hrsg.). Nomination – fachsprachlich und gemeinsprachlich. Westdeutscher Verlag, 1996, 264 p.; Ch. Bally. Linguistique generale et linguistique francaise. Paris, 1932.

визначені когнітивних моделей творення ВННК, лексико-семантичних типів та структурно-граматичних моделей їхньої дієвості в дискурсі публіцистики. Обговорення згаданих проблемних завдань – одна з вельми цікавих сторін дисертаційної праці. Тут фіксуємо цікаві спостереження авторки про: а) приклади метонімізації вторинних найменувань на основі назв міст чи локацій (с. 84); б) потребу контексту неозначено-кількісної метонімії та синекдохи у статусі вторинних номінацій; в) визначення статусу ВННК лише завдяки аналізу семантичного оточення (с. 85); г) з уваги на природу стилістичних троп, семантичні структури ВННК, утворені через метафоричні трансформації мають більший потенціал для позначення неозначено-кількісних характеристик, на відміну від метонімії та синекдох (с.86) і т.ін. Тут також відзначмо лінгвістичну точність А.В. Зінченко окремих формулювань при розгляді складних питань лінгвокогнітивної науки. Але насправді критично міркуємо, що лінгвокогнітивний аспект, задіяний в дисертаційній праці як панівний, потребує радше вкрай ретельного, а не пафосно показушного розкриття сутності заявленого об'єкта, вкрай забутого на роздоріжжі наукового квесту.

У третьому розділі «Прагматистичний аспект функціонування вторинних номінацій невизначеної кількості в англomовному публіцистичному дискурсі» (с. 138 – 169) А.В. Зінченко з'ясовує функційно-прагматичний потенціал ВННК в англomовному публіцистичному дискурсі на тлі опису невизначено-кількісних номінацій метафор та метонімії як інструментів реалізації прагматичної настанови (с.138-143). Тут також розлого описані і підперті прикладовою базою першорядні й другорядні функції ВННК (с.144-166). Принагідно зауважмо, що у цьому розділі маємо цікаві спостереження авторки праці про те, що а) таксони кількості невизначено-кількісної семантики, утворені внаслідок метафоричного чи метонімічного перенесення, постають ефективним засобом мовного увиразнення та інструментом актуалізації прагматичних функцій англomовного дискурсу публіцистики; б) ВННК в текстах цього типу дискурсу вирізняються експресивно-стилістичним потенціалом, як підтвердження висунутої гіпотези. Дисертантка опукло наводить власні аргументи на користь наявності прагматичного й стилістичного модулів наукового опису об'єкта дослідження внаслідок якого визначено низку вторинних функцій невизначено-кількісних найменувань в текстах англomовної публіцистики, котрі здатні до реалізації інформативної, номінативної, описової, естетичної, евфемістичної, когнітивної, візуалізаційної, атрактивної функцій та ефекту читацького очікування (с.167). За цікавими спостереженнями авторки у цьому розділі, ВННК можуть одночасно виконувати кілька зазначених функцій, що пояснюється їхнею комплексною природою. Словом, на тлі опрацьованого і прокоментованого здобувачкою матеріалу стає зрозумілим, що ВННК розлого залучені у публіцистичний текст задля мінімальних мовних витрат і досягнення максимального комунікативного та прагматичного ефекту.

У загальних висновках (с. 170 – 176) підсумовано результати й визначено перспективи майбутніх студій, які, на наш погляд, потрібно скерувати в русло новітніх лінгвістичних парадигм: когнітивної стилістики й прагматистіки.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що його висновки й узагальнення є внеском в теорію когнітивного словотвору, лексикології, семантики; спецкурсів із когнітивної стилістики, прагматистіки; вони слугуватимуть методологічною канвою для нових студій публіцистичного дискурсу. Рівночасно практичну цінність дисертації визначає використання її матеріалу у навчальному процесі, в курсах з теорії комунікації та практики англійської мови; у навчально-методичних посібниках; при укладанні термінологічних тлумачних словників із лінгвістики англійської мови.

Міркуючи про дисертацію в цілому треба зазначити її логічну чіткість і простоту викладу, яка важлива для міждисциплінарного читачького кола.

Стосовно зауважень про дисертацію А.В. Зінченко, треба констатувати такі полемічні моменти, які потребують уточнень, або розлогих коментарів:

1. У цій праці йдеться про деривацію. Витоки цієї науки сягають вчення Єжи Куриловича (1895-1978). Семантичні дериваційні процеси за суттю є постсемантичними, бо трансформують (за Ш. Баллі) вже наявний денотативний зміст лексем, несуть додатковий смисл як наслідок семантичної деривації (зсуву, метонімії і метафоризації). Тобто, маємо семантичну інтерпретацію денотата, котрий в структурі пропозиції отримує вторинне (за Телія 1977) чи повторне (за Гаком 1972) вираження. Що й відбито у цій праці у своєрідний спосіб. Уніфікуйте Ваші міркування стосовно ключових понять метамови дисертації, передусім «вторинна номінація» і «невизначена кількість», котрі у розмаїтій спосіб потрактовано Вами на сторінках праці. Які відповідники цих понять Ви подибали в англомовній спеціальній чи лексикографічній літературі?

2. Джерельною базою дисертації є англомовний дискурс публіцистики (завданням якого є утворювати громадську думку й викликати спонуку до змін). Він (дискурс) охоплює тексти (*нарисів, фейлетонів, памфлетів, народій, статей, рефлексій, есе*). Що ж таке публіцистичний дискурс? Конкретизуйте типи текстів і жанрів цього типу дискурсу, приналежних до якісної (serious) і масової (жовтої, tabloid) електронної преси. Бо як свідчить джерельна база, саме з такою (пресою) Ви мали справу. Навздогін сказаному таке: Вами проаналізовано 1000 текстів, з яких шляхом суцільного виписування було виявлено 578 одиниць ВННК за межами широкого контексту. Варто б конкретизувати алгоритм використання методу суцільного виписування і роз'яснити, який саме принцип було покладено в основу вибору англомовних електронних газет.

3. У другому розділі «Лінгвокогнітивний аспект функціонування ВННК в англомовному публіцистичному дискурсі» Вами проаналізовано когнітивні аспекти, але превалює опис семантичних та структурних таксонів ВННК. Отож, зауваження обумовлене дискримінаційним висвітленням характеристик ВННК. Адже когнітивним аспектам приділено менше уваги в дослідженні, хоча задекларований у назві дисертації та розділу «лінгвокогнітивний аспект» прогнозує їхнє всеохопне висвітлення. А фактично на когнітивні аспекти, зокрема про концепт, натрапляємо фрагментарно тільки у пункті 2.3. Зрештою, окрес когнітивних взірців творення досліджуваних одиниць є підвалиною для пояснення причин появи ВННК, а тому потребує більшої уваги.

4. На сторінках праці Ви стверджуєте, що «проблемою сучасних мовознавчих студій англomовного публіцистичного дискурсу є недостатня вивченість інструментарію вторинної семантики творення образності газетного тексту. І це попри те, що таксони вторинної природи надають цьому типу дискурсу експресивності за мовної економії текстопростору» (с. 12). Запитання: в чому суть аналізу когнітивних особливостей (а не стилістичних) семантики й структури вторинних номінацій з виходом на концепт і їх функційно-прагматичного характеру в англomовному публіцистичному дискурсі?

Підведемо висновки. Здійснене нами коментування викладу дисертації А.В. Зінченко безсумнівно показує наукову новизну, певну теоретичну й науково-практичну значимість здійсненого дослідження. Аналіз списку публікацій (10 позицій, з них 5 одноосібних наукових статей у фахових виданнях України, 1 одноосібна стаття в зарубіжному виданні (Польща) та 4 тез доповідей на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях) і прочитання автореферату дозволяють зробити висновок, що усі основні положення дисертації були представлені науковій спільноті. За цими позиціями дисертація А.В. Зінченко відповідає вимогам, які висуваються до такого роду робіт. Автореферат і публікації сповна відображають зміст дисертації.

Спираючись на позитивні висновки, і на підставі докладного ознайомлення з дисертацією, авторефератом та основними публікаціями, вважаю за доцільне підсумувати свій відгук висновком про відповідність дисертації вимогам п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 р., № 567, зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 656 від 24 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р., а її авторка **Зінченко Анна Володимирівна** заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук,
професор кафедри англійської філології
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Підпис д. філол. н., проф. Івана Антоновича БЕХТИ засвідчую:

Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

О.С. Грабовецька